

Підсекція всесвітньої історії

УДК 94 (474):327.7

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБ'ЄДНАННЯ КРАЇН ЄВРОПИ ТА УТВОРЕННЯ ЄС

В.М. Завадський

Європейська інтеграція вже давно перестала бути предметом досліджень лише економістів, соціологів, правознавців та істориків. Ця проблема все більше починає вивчатися, як філософська. Але, аналізуючи доробки сучасних дослідників в галузі теорій європейської інтеграції, можна побачити, що відбувається синтез власне філософського підходу з методами різних наук (економіки, соціології та ін.). Достатньо звернутися до праць таких відомих дослідників як Хаас Е., Ліндберг Л., Хофман С., які розробили власні системи комбінування різних методів та філософських підходів до вивчення такого явища як європейська інтеграція. На наш погляд саме використання якомога ширшого кола методик дослідження у поєднанні з філософським осмисленням проблеми відкриває перед дослідником значні перспективи у вивченні європейської інтеграції.

Концептуальне осмислення функціонування Європейського Союзу можливе лише при використанні разом ідей мерізму та холізму. ЄС – існує як ціле, що складається з окремих частин, але не можна перебільшувати роль цілого або його частин. Вони виступають як рівноправні та такі категорії, що існують одна для одної. Наприклад, якщо стверджувати, що Європейський Союз (ціле) це найголовніша цінність, то роль частин (країн-членів) зведеться до мінімуму та вони втратять власну самобутність, культуру, розчинившись у цілому. Якщо надати абсолютне значення частинам, то ціле просто не зможе існувати із-за неможливості об'єднувати та враховувати інтереси складових. Тому, функціонування Європейського Союзу несе в собі рівні оцінки як ролі цілого так і його складових частин. Власне інтеграція європейських країн представляє собою процес укріплення цілого, шляхом створення умов для розвитку його часток. Ціле функціонує задля забезпечення процвітання його складових елементів.

Створення одного з наймогутніших у світі об'єднань держав – найбільше досягнення європейської цивілізації. Розуміння процесу консолідації різних держав європейського континенту у наднаціональне утворення можливе при використанні цивілізаційного підходу. Згідно із С. Хантінгтоном «цивілізація – це найвищий вид культурної спільності людей і найширший спектр ознак, що визначають культурну окремішність народу».

Аналіз світової та європейської історії дозволяє визначити мінімум п'ять відзнак європейської цивілізаційної моделі. По-перше, європейська цивілізація, в усі часи, починаючи з епохи античності виходила з того що людина – це мірило усіх речей та з принципу оцінювання світу крізь призму особистості. Європейці ніколи не надавали верхній владі ореолу божественності у такому вигляді як це робилося у Єгипті, Азії, Китаї. Європейці завжди прагнули до демократії. По-друге, європейська цивілізація століттями змінювала свою соціальну організацію та на кожному новому етапі цього процесу розвивала та збагачувала уявлення про свободу як найважливішу загальнолюдську цінність. По-третє, європейська цивілізація була та залишається прибічницею прогресу та постійно знаходиться у русі. По-четверте, Європа довгий час

залишалася чи не єдиним прикладом відкритої цивілізації. Специфіка європейського релігійного культу, особливості політичних культур Європи, домінування принципів індивідуалізму та свободи перешкоджали формуванню уявлення про самодостатність та ідеальність. По-п'яте, європейська цивілізація залишається єдиною чий вплив розповсюдився далеко за межі регіону її існування та зміг зберегтися. Власне ці відзнаки дозволяють зрозуміти специфіку європейської інтеграції – як явища, притаманного лише цивілізації високого рівня.

Цивілізаційний підхід відкриває значні можливості перед дослідником та дозволяє дослідити історичний процес та роль людини у ньому. Дійсно, головна роль у створенні такого об'єднання держав як ЄС належить окремим політичним діячам. В першу чергу це здобуток Жана Моне та Робера Шумана, які змогли втілити в життя ідеї європейської єдності. Головним творцем історії ми вважаємо людину, а також об'єктивно-ресурсний та суб'єктивно-вольовий компоненти її діяльності. Об'єктивно-ресурсним компонентом, у даному випадку, є повна сукупність історично сформованих можливостей і необхідностей, що створюють поле людської діяльності. Суб'єктивно-вольовий компонент – це ті конкретні дії, орієнтації, інтенції, що мали місце в діяльності історичних суб'єктів за певного часу. При проведенні дисертаційного дослідження ми спиралися на такі принципи: системності, об'єктивності, історичності.

Інтеграційні процеси сучасності, ідентичний шлях розвитку більшості європейських країн, вимагає від дослідника пошуку концепцій які б давали можливість пояснити такий історичний поступ. Все більше науковців сучасності звертаються до нового напрямку у дослідженнях гуманітарних та природничих наук – синергетики. Основні засади синергетичного пізнання полягають у тому, що розвиток сучасного суспільства визначають не порядок, стабільність та прогнозованість, а навпаки – відсутність рівноваги, балансу, передбачуваності шляхів розвитку людства. У праці дослідників І.Прігожина та І. Спенгера «Порядок із хаосу» історичні процеси подаються залежними від випадковостей. Згідно із думкою цих дослідників, у світі існують складні динамічні системи, до яких відноситься і людське суспільство, часто-густо попадають у смуги нестабільності, знаходячись у певний період у «точці біфуркації» (під нестабільності). Незбалансована система починає пошук шляхів виходу із кризи. Діапазон варіантів виходу із кризи є дуже широким: від виходу на вищий ступінь самоорганізації до занепаду й деградації. Прігожин та Стенгерс вважають, що в точці найвищої нестабільності не можливо передбачити наступний рівень розвитку системи. Після ж подолання своєрідної пікової точки, все знову підпорядковується принципу причинності.

На нашу думку, використання синергетичного підходу до вивчення європейської інтеграції є достатньо доцільним. «Точкою біфуркації» у Європі можна вважати Другу світову війну, після закінчення якої, політичні еліти чітко зрозуміли, що необхідно шукати компромісний варіант вирішення проблеми спустошливих війн у Європі, головною причиною були ресурси. Таким компромісом стало створення Європейського Об'єднання вугілля та Сталі, яке стало прототипом Європейського Союзу. Такого ж роду «точкою» для країн Балтії стала дезінтеграція Радянського Союзу, що поставила ці держави перед складним вибором подальшого шляху розвитку.